

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

NİETZSCHE'NİN "TANRI ÖLDÜ" SÖZÜNE ARKA PENCEREDEN BAKMAK: SEVGİ DOLU BİR TANRI ARAYIŞI

Mehmet Türkan

İnönü University, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
mehmet.turkan@inonu.edu.tr
 0000-0002-9521-0080

Atıf / Citation: Türkan, M. (2022). Nietzsche'nin "Tanrı öldü" sözüne arka pencereden bakmak: Sevgi dolu bir tanrı arayışı. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (INIJOSS), 11(2), 527-545.

 <https://doi.org/10.54282/inijoss.1130269>

Öz

Nietzsche düşünce tarihinin en ünlü sözlerinden biri olan "Tanrı öldü" sözünü ilkin *Şen Bilim*'de kullanır ve daha sonra ifadeyi yoğun bir biçimde *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eserinde insanlığın içine düştüğü ahlaki ve kültürel durumu kodlamak için bir metafor olarak kullanır. "Tanrı öldü" sözü insanın içine düştüğü dekadans ahlakın nedeni ve aynı zamanda sonucu olan nihilizmin son merhalesini kodlayan bir metafordur. Metafordur, zira bir filozofun ateizmi benimsemek için Nietzsche'nin yaptığı gibi, Hristiyan teolojisinin bu kadar ayrıntılı bir tartışmasına ihtiyacı yoktur. Nietzsche'nin "*Tanrı öldü*" sözünün nispeten doğru bir yorumuna ulaşmak için onun yazım sanatına nasıl başvurduğuna dair bir ufuk okumaya eşlik etmesi gerekir. Lakin Nietzsche metinleri mecazlardan yalıtılmış, yalın, analitik bir dil olmanın ötesinde, yoğun bir şekildedemetaforik ifadeler barındıran ve yer yer şiirimsi özellikler kazanan bir dille yazılmıştır. Öte yandan düşüncelerini tamamlanmış bir resim olarak da sunmaz, aksine metinlere parçalar halinde dağılmış ve tamamlanması gereken bir puzzle gibi sunar. Nietzsche'nin bu ifade tarzı iç/düşünce dünyasındaki kaotik kaynamanın bir dışa vurumu olarak da ele alınabilir. Bu anlamda filozofun eserleri, okuyucuya geniş bir yorum alanı açarak okuyucuyu adeta içine çeker. Nietzsche'yi günümüzde bu kadar yoğun ilgiye mazhar kılan şey yıkıcı düşünceleri olduğu kadar okuyucuya geniş yorum alanı açan bu ifade tarzıdır. Makalede bu varsayım doğrultusunda, Nietzsche'nin "Tanrı öldü" sözünün doğrudan anlamının ötesine işaret eden bir metafor olduğu, Nietzsche'nin ateizmi bir maske olarak kullandığı ileri sürülecek ve ölen Tanrı'nın esasen Yahudi/Hristiyan, Pavlus'un ve rahiplerin hınç ve intikam Tanrısı olduğu düşüncesine bir temel aranacaktır. Bu amaç doğrultusunda, makalede, Nietzsche'nin ateizm maskesinin düştüğü ifadelerin izi sürülecektir.

Anahtar Kelimeler: Tanrı, Sevgi, Ateizm, Ahlak, Nihilizm

LOOKING AT NIETZSCHE'S WORD "GOD IS DEAD" THROUGH BACK WINDOW: A QUEST FOR A LOVING GOD

Abstract

"God is dead," one of the most famous sayings in the history of thought, was first uttered by Nietzsche in his work 'The Gay Science.' Later, Nietzsche elaborated on the saying, which he used as a metaphor to encode the moral and cultural situation that humanity fell into, in his work 'Thus Spoke Zarathustra.' The saying "God is dead" is a metaphor that encodes the final stage of nihilism, which is both the cause and the result of the decadence morality that man has fallen into. It is indeed a metaphor, for a philosopher does not need such a detailed discussion of Christian theology, as Nietzsche has undertaken, merely to adopt atheism. In order to reach a relatively accurate interpretation of Nietzsche's word "*God is dead*," a point of view regarding how the philosopher resorts to the art of literature must accompany our reading. Nietzsche wrote his texts using a language that is full of metaphorical expressions, which sometimes gains poetical characteristics. Namely, his language goes beyond an analytical one isolated from metaphors. On the other hand, he does not present his thoughts as a complete picture. Instead, he presents them like a puzzle whose pieces are scattered across various texts and need to be put together. This writing style of Nietzsche can also be considered an expression of the chaotic boiling of his inner world. In this sense, the works of the philosopher open up a wide field of interpretation for the reader, almost immersing the reader in themselves. The reason why Nietzsche draws such a deep interest today is not only his destructive thoughts but also this style, which opens up a wide field of interpretation for the reader. In line with this assumption, the article will suggest that Nietzsche's word "God is dead" is a metaphor that goes beyond its literal meaning, that Nietzsche used atheism as a mask. Moreover, it will look for a basis for the idea that the God that died is fundamentally Paul's and priests' Judeo/Christian God of resentment and revenge. To this end, the article will trace the statements that Nietzsche's atheism mask falls off.

Keywords: God, Love, Atheism, Morality, Nihilism

GİRİŞ

Nietzsche *Ecce Homo*'da "Birisi ben, öbürü de yazılarım" (Nietzsche, 1998: 42) derken benliği ve yazıları arasındaki paradoksal ilişkiyi açığa vurur. Yine *Aforizmalar*'da dile getirdiği gibi, felsefeci bir münzevidir ve münzevinin gerçek ve son düşüncelerini kitaplarında dile getirdiğine inanmaz. Zira ona göre kitaplar tam da insanın içinde olanı saklamak için yazılır. O, bu bağlamda, "her felsefe, bir felsefeyi de saklar; her düşünce bir saklantıdır, her sözcük bir maske" (Nietzsche, 2001c: 289) derken aynı zamanda maskeli Nietzsche'yi de ifşa eder. Onun Sokrates'ten bu yana batı medeniyetine egemen olan Apolloncu ahlak anlayışını yıkıma uğratmak için başvurduğu maskelerin en ünlüsü ise "Tanrı öldü" sözünde ifade bulan tanrısızlık maskesidir. Onun dekadans değerlerle savaşırken taktığı bu tanrısızlık maskesi, aynı zamanda savaştığı şeyin üzerine düşmesi olası bir gölgeye karşı şemsiye görevi görür ve yıkıcı çekicinin hedefindeki dekadans değerleri açık bir şekilde gün ışığına çıkarmasını kolaylaştırır. Öte yandan "Tanrı öldü" sözü, Nietzsche'nin metaforlarla kaynaklı dili ve benliği arasındaki paradoksal ilişkiye işaret eder. Zira bu ateizm maskesinin ardında savaş halinde de olsa belki de hürmetkar, ruhani bir benlik duruyordu. Bu bağlamda saklı olanı ifşa edebilme çabasının zorunlu araçları olan metaforların, bir yandan da gerçekten hakikatin perdesinin kaldırılamazlığını fark ettirmeleri itibarıyla filozofun düşün dünyasını yorumlamamıza imkân verdiğini söyleyebiliriz.

Nietzsche'nin yoruma geniş bir alan açan metaforik dili, düşünceleri hakkındaki pek çok paradoksal yorumun da kapısını aralar. Lakin "Tanrı öldü" sözünün yalın anlamından hareket edildiğinde Nietzsche'yi bir tanrıtanımazın tutkuyla benimsediği kadar, sözün ardına

bakıldığında bir Tanrı tutkunu da içten benimseyebilir. O, *Ecce Homo*'da Tanrı, ruhun ölümsüzlüğü, kurtuluş, öte dünya gibi kavramların daha çocukken bile dikkatini çekmediğini, bunları kabul etmek için yeterince çocuksu olmadığını, Tanrı'nın düşünörlere karşı üstönkörü bir yanıt, bir kabalık, bir tür düşünmeme çağrısı olduğunu (Nietzsche, 1998: 25) söylerken gerçek Nietzsche'yi tanrısızlık maskesinin ardına saklar. Lakin adı militan bir ateizmle neredeyse eşanlamlı hale gelmekle birlikte, dindar bir Hristiyan ailede dünyaya gelen ve Luteryen bir papazın oğlu olan Nietzsche, okulda yürekten ilahiler ve *İncil*'den uzun pasajlar okumasıyla önlüydü ve bu ona "küçük papaz" lakabını kazandırmıştı. Cybulska'nın aktardığı gibi, günlüğünde kendisine güvenli bir şekilde rehberlik ettiği her şeyde Tanrı'ya sonsuza kadar hizmet etmeye kesin olarak karar verdiğini söyleyen ve on üç yaşında kendini Tanrı'ya adayan bir Nietzsche vardır (Cybulska, 2016: 3).

Daha sonra yaşamındaki kimi dramatik olaylar ve kişiliği, Avrupa medeniyetinin geldiği onu rahatsız edici aşama, kendini Tanrı'ya adayan Nietzsche'nin Hristiyanlık ve onun Tanrı tasavvuruna çok sert bir cephe almasıyla sonuçlanır. Nietzsche'nin yaşamındaki bu dramatik olayların en önemlisi babasını genç yaşta kaybetmesi ve baba sevgisinden mahrum kalmış olmasıdır. Babasını kaybetmesi Nietzsche'nin asla kurtulamadığı bir felaketti ve onun önlü düşünce imgesi "Tanrı öldü" sözü bu kaybın acı verici hatırasının bir başkalaşımı olarak da görülebilir. *Dionysos Dithyrambosları*'nda, *Ariadne'nin Yakınması* şiirinde,

"Kim ısıtır, kim sever beni daha?

Sıcak eller uzatın bana!

Yürek mangalları uzatın bana!" (Nietzsche, 1993: 69),

mısraları bu travmanın bir tür dışa vurumu olarak yorumlanabilir. Yine aynı şiirde bulutların ardındaki işkenceci, cellat tanrıyla savaşırken bile aradığı şey sevgidir, sevgi Tanrısıdır:

"Ve işkence ediyorsun bana,

delisin ya işte,

gururumu kırıyorsun işkencenle?

Sevgi ver bana --kim ısıtır ki beni daha?

Kim sever ki beni daha?

Sıcak eller uzat bana,

yürek mangalları uzat bana,

bana, yalnızların en yalnızına..." (Nietzsche, 1993: 77).

Bu mısraların da gösterdiği gibi Nietzsche'nin, ateşli bir Tanrı adananından şiddetli bir Hristiyanlık ve Tanrısı eleştirmenine giden dolambaçlı yolu, esasen sevgi dolu bir Tanrı için örtülü özlömlerle noktalanan bir yoldur. Haar'ın Heidegger'den aktardığı gibi, "O, tutkuyla Tanrı'yı arayan son Alman filozoftur" (Haar, 1997: 6).

Nietzsche'nin Hristiyan Tanrı tasavvuruna cephe almasının gerisinde özel yaşamındaki kimi dramatik olayların yarattığı psikolojik etkinin yanında, onu rahatsız eden asıl şey bu Tanrı'nın Avrupa medeniyetini bir bütün olarak zayıflatan dekadans ahlakın bir tür kapitone noktası

rolünü üstlenmiş olmasıdır. Bu Hristiyan Tanrı esasen Yahudi'dir. Bu bağlamda makale, Nietzsche'nin ateizm maskesiyle yıkıcı çekicinin hedefine koyduğu Yahudi/Hristiyan Tanrı tasavvurunu ve bu tasavvurun dekadans ahlakla ilişkisini nasıl yorumladığına odaklandı. Ancak Nietzsche'nin kendine yüklediği bu görevi yerine getirirken kimi zaman ateizm maskesi düşer ve onun sevgi dolu, yeryüzü ve yaşamın dostu Tanrısı zuhur eder. Makalede "ölü Tanrı"nın Yahudi/Hristiyan Tanrıya işaret ettiği ufkundan bakılarak onun sevgi Tanrısının izi sürülecektir.

1. TANRININ ÖLÜMÜ VE NİHİLİZM BATAKLIĞI

Kimi yorumculara göre filozoflar tarafından kaleme alınan ifadelerin en ünlülerinden olan "Tanrı Öldü!" sözü Nietzsche ile ün kazansa da esasen Nietzsche öncesi, tarih öncesi teogonilere kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Bu anlamda Nietzsche yeni bir şey söylemez, yalnızca tarih öncesi bir geleneği benimser. Örneğin Horyna'ya göre Nietzsche'nin "Tanrı öldü" sözünün kökleri Neo-Platonizm'e kadar uzanan Ortaçağ Hristiyan litürjik literatürü ve mistisizmde *deus est mortuus* ifadesinde de görülebilir (Horyna, 2020: 1). "Tanrının ölümü" düşüncesi Protestanlık inancının iman esaslarından biri olarak kabul edilmiştir. Protestanlık mezhebinin kurucusu Martin Luther'e göre Tanrı kendi tabiatında ölmez. İnsanla birleşerek ölür. Tanrı'nın bu şekilde ölümü esasen yasayan, canlı bir Tanrı'ya iman etmek anlamına gelir. Hegel ise Tanrının ölümü, iki anlamda ele alır. Birincisi Tanrı (*Geist*)'nin kendi tabiatında hiçbir değişiklik olmaksızın İsa'nın bedenine girmekle ölmesi, ikincisi tabiatta kendini göstermekle ölmesidir (Şahin, 2003: 47).

Bu açıdan bakıldığında Tanrı'nın ölümüyle ilgili bu ifadenin Nietzsche için önemli bir kurucu anlamı yoktur ve yalnızca kültürel bir durumu teşhis amacıyla başvurduğu yaygın bir edebi ve retorik geleneğe işaret eder. Nietzsche bu geleneğin farkındaydı ve gençliğinden itibaren, Promete tarzı isyan ve ölmekte olan Tanrı temasıyla derin bir meşguliyet göstermiştir ve bu, yaşamı boyunca devam etmiştir. Gençliğinde ölmekte olan Tanrı, Zeus temasına olan hayranlığını gösterdiği Promete hakkında bir oyun yazan Nietzsche, oyunun kahramanı gibi, insanlığı ilahi olmaktan ziyade insani olan ahlakın kökeni hakkında aydınlatarak Hristiyan Tanrı'ya isyan eder ve yaratıcı yaşamının çoğunu bu isyana adar (Horyna, 2020: 3).

Bu minvalde bakıldığında Nietzsche, Avrupa uygarlığının mirasının bir parçası olan "Ölü Tanrı" kavramını belirli bir kültür durumu için tipik bir tanımlayıcı ve teşhis unsuru olarak kullanmıştır. Bu teşhis bağlamında Hristiyan Tanrı, ahlakın kökünden saptırılmasının galip gelen nedenidir ve Nietzsche tanrısızlık maskesinin ardından bu galip gelen nedene, Pavlus'un ve Yahudi rahiplerin Tanrısına saldırır. Onun isyanı, özü güç istenci olan yaşamı kökünden eden yaşam karşıtı ahlakın bu Tanrısınadır. Lakin ona göre yaşam karşıtı, yaşama zararlı, kara çalıcı ne varsa hepsi bu Tanrı kavramında ürkünç bir birlik oluşturmuştur: "Tanrı, öte yan" kavramları, varolan biricik dünyayı değerden düşürmek, insanın yeryüzü gerçekliğine ait bir tek amaç, neden, ödev bırakmamaya odaklanmış bir uydurmadan başka bir şey değildir" (Nietzsche, 1998: 107).

Bu anlamda, "Tanrı öldü" sözünün "Yaşam suçlu değildir" ahlaki yargısının metaforik ifadesi olduğu söylenebilir. Zira Nietzsche'nin Yunanlıların tanrıları ile kurdukları ilişkiyi övücü tutumunun yanında, tarihselci-pozitivist anlayışın öne sürdüğü gibi tarihin idealize edilen tanrısız pozitivist bir çağa doğru ilerlediği tezini hiçbir zaman savunmadığı; bu tarz tarihin ideal

olana doğru ilerlediği düşüncesini dekadans bir düşünüş tarzı olarak yorumladığı (Türkan, 2021: 1556) göz önünde bulundurulduğunda kategorik olarak Tanrı kavramına karşı olmadığı, Tanrı'ya ahlaki inşadaki olumsuz rolünden dolayı karşı çıktığı ve esasen bu Tanrı'nın Hristiyan/Yahudi olduğu kolaylıkla görülebilir. Bu anlamda onun "Tanrı öldü" sözü tarihsel bir ilerlemeden ziyade insanlığın içine düştüğü durumu imleyen bir metafor olarak düşünülmelidir. Bu doğrultuda bakıldığında "Tanrı öldü" sözü yaşam/içgüdü karşıtı bir ahlakın insanlığı getirdiği nihilizm/hedonizm bataklığını kodlayan bir ifade olmaktan başka bir şey olmayacaktır. Lakin Nietzsche Tanrı'nın yalın imkânı ile ilgilenmez, yoğun biçimde kavramsallaştırılmış ve evcilleştirilmiş bir Tanrı ile bu Tanrı tasavvurundan türetilmiş teolojinin kavramsal ağırlığından bağımsız bir Tanrı arasındaki ayrımla ilgilenir (Haar,1997: 6). Bu minvalde Nietzsche'nin ateizmi kavramsallaştırılmış ve evcilleştirilmiş bir Tanrı tanımına göredir. Heidegger'in de ifade ettiği gibi Nietzsche'nin "*Tanrı Öldü*" derken Hristiyan Tanrı'dan söz ettiği açıktır (Heidegger, 2001: 17).

Nietzsche, "*Tanrı öldü*" sözünü *Şen Bilim*'de medeniyetin içine düştüğü durumu özetleyen bir metafor olarak ilk kez kullanır. *Şen Bilim*'de Tanrının ölümünü ilan eden *Kaçık Adam* nihilizmin yarattığı hedonizm bataklığında bilinci henüz uyuşmamış ve değerlerin değerden düşmesi halinden doğan haz bataklığını henüz gören insandır. Pazaryeri metaforu ise Kilise'nin "*us-erdem-mutluluk*" (Nietzsche, 2002b: 25) formülüyle yaşamsal güçlerinin kaynağı içgüdüleri bastırılmış uslu insanlardan oluşan kitlenin mekânıdır. Kitle bu baskıya daha fazla dayanmamış ve nihayetinde Yahudi/Hristiyan Tanrı adına uzunca bir süre bastırılmış içgüdüleri topyekûn bir şekilde kontrolden çıkmıştır. Tanrının ölümü ile pazaryerindeki insanların içgüdülerinin kontrolsüz bir boşalması ve bir tür haz sarhoşluğu söz konusudur. Ancak Nietzsche'ye göre insan bu haz sarhoşluğundan kurtulmalı, nefsi üzerinde sürekli bir zafer kazanmalıdır: "Tanrı'nın ölümünü, nefsimiz üzerinde sürekli kazandığımız büyük bir zafer haline getirmesek, bu kaybı çok pahalıya öderiz" (Nietzsche, 2003b: 91). Lakin Pippin'in de vurguladığı gibi son insanı haz bataklığına sürükleyen bu nihilizm, modern zamanların vebasısıdır ve insan onu alt etmelidir (Pippin, 1999:499).

Nietzsche için acının sevinç üzerine aşırı ağırlığı ya da tersi; her iki öğretisi de zaten nihilizme götüren yol işaretidir. Zira ona göre "her iki halde de sevinç ya da kederden başka bir son anlam vazedilmiş değildir" (Nietzsche. 2002a: 36). Bu söz iki tür nihilizme; olumsuz ve pasif nihilizme işaret eder. Nietzsche bu iki tür nihilizme ek olarak bir başka nihilizme, Hristiyan değerleri yıkmaya yönelmiş tepkisel nihilizme işaret eder. Hristiyanlık esasen yaşamın temeline acıyı yerleştirmekle olumsuz nihilizmi medeniyete taşır. Acının sevinç üzerine ağırlığı olumsuz nihilizmdir. Bu nihilizmde görünüm olarak dünya yadsınmaktadır. Buna karşı gelişen nihilizm ise sevinci acıya egemen kılmak isteyen tepkisel nihilizmdir. Pasif nihilizm ise tepkisel nihilizmin zafer kazanmasıyla medeniyetin içine düştüğü boşluk olarak nihilizmin ulaştığı son noktadır. Deleuze'un kısa formülasyonu: "Tanrı'dan Tanrı katiline, Tanrı'nın katilinden son insana" (Deleuze, 2021; 184). Hristiyan inancında ifadesini bulan olumsuz nihilizmde dünya ve insan varoluşu "kötü" olarak imlenirken, bunu yıkmaya yönelen tepkisel nihilizmin ulaştığı son nokta olan pasif nihilizmde de ise dünya ve insan varoluşu Nietzsche'nin yaşamı iyi ve kötünün karışımı olarak gören anlayışının aksine haz penceresinden tamamen "iyi" olarak imlenir ve bu bağlamda dünya mutlak anlamda bir haz nesnesi olarak görünüşe çıkar. Nihilizmin ulaştığı son

merhaleyi iki bin yıldan beri Hristiyan olmanın bedeli olarak gören Nietzsche'ye göre nihilizm nereye yöneleceğini bilememektir, boşluktur, kişinin kendisini sarhoş ederek bu boşluğun üzerine yükselme girişimidir:

"Müzik olarak sarhoşluk, en soylunun mahvolmasının trajik zevkindeki acımasızlığın sarhoşluğu. Tek tek insanlar için körü körüne hayranlık, çağlar için duyulan hayalperestlik, kin (...) Kendi üzerine alçakgönüllülüğü genelleştirmek, mistik, ebedi boşluğun şehvetperest zevki olarak "kendi kendisi uğruna sanat", budalaca bağnazlık; bütün araçların karma karışıklığı, genel ölçsüzlük yüzünden hastalık (aşırı zevk alış, sefahat zevklenmeyi öldürür)" (Nietzsche. 2002a: 33).

Nietzsche, dekadansın bir sonucu ve parçası olan nihilizmin bu tezahürlerinin ve nihilist bireylerde görülen bu dekadans semptomlarının nedeni olarak iki çıkarımda bulunur: "irade zafiyeti ile birlikte aşırı gurur ve insanı küçük düşürtücü zaafın kontrast olarak hissedilişinin zelliliği" (Nietzsche. 2002a: 33). Ona göre insanı psikolojik açıdan dengesizleştiren bu dekadans ahlak inşasının soykütüğünde bir tür kapitone noktası olarak Yahudi/Hristiyan Tanrı tasavvuru yer alır. Nietzsche *üst insan (Übermensch)*'a giden yolda kendi ödevini bu Tanrı tasavvurunu yıkmak olarak belirlemiştir. Ödevin yerine getirilmesi bu Tanrı tasavvurunun inşacıları rahiplerin ve özellikle intikam havarisi Pavlus'un ruhunun tam bir resmini ortaya koymayı gerektirir.

2. RAHİPLERİN VE PAVLUS'UN TANRI'SI VE AHLAKIN KÖKÜNDEN SAPTIRILMASI

Nihilizmin ulaştığı son noktanın doğru bir çözümlenmesi açısından tepkisel nihilizmin hedefindeki Hristiyan ahlakın soykütüğünü ele alan Nietzsche'ye göre, insan tarihsel olarak kendisine sunduğu avantajlardan dolayı ancak toplumuna karşı borçlu olabilirken Hristiyanlık, insanı Tanrı'ya borçlandırarak dekadans ahlakı inşa etmiştir. Hristiyanlık insanın karşısına en büyük alacaklıyı, borcu ödenemez olan alacaklı olarak Yahudi/Hristiyan Tanrı'yı koyarak bir ahlak inşa eder. Bu büyük saptırmayı çarmitaki Tanrı İsa yorumuyla "kalpazan Pavlus" yapmıştır. Böylece Hristiyanlık borcu hiçbir zaman tam olarak ödenemez olan Tanrı'ya dayanan ve yaşamı olumsuzlayan; esasen Hristiyanlığın siyasal diktasına da uygun bir araçsallık taşıyan bu düşünceyle insana "*Ben değerli değilim*" duygusu aşılır ve onu sürü hayvanına dönüştüren bir ahlak formülasyonuna ulaşır. "En büyük alacaklı" düşüncesi beraberinde sürekli bir şekilde bir tür bastırılmış suçluluk duygusunu besler. Nihayetinde bu bastırılmış suçluluk duygusu hınç ve intikam ahlakı olarak tezahür eder. Bu hınç ve intikam ahlakının tarihteki en önemli uygulayıcıları ise Yahudi rahipler olmuştur. Yahudi rahipleri düşmanlarının değerlerini yorumlayarak onlardan en büyük intikamı almıştır. Bu minvalde İsa yalnızca Yahudi rahiplerin düşmanlarının değerlerini yorumlayarak değerden düşürmesinin, intikamın aracına dönüşmüştür. Yahudilerin İsa vasıtasıyla bu dekadans ahlakı bütün bir medeniyete yaymakla kazandığı zafer, sıradan ahlakın kazanması olup bastırılmış nefret, sahtecilik ve "güçsüz" insanın intikamıdır (Nietzsche, 2010: 48).

Yahudi/Hristiyanrahiplerin bu dekadans ahlakın yayılmasındaki rolünün altını çizmek için rahipleri şövalyelerle karşılaştıran Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü*'nde şövalyeleri "güçlü bir bedene sahip, canlı, zengin, coşku dolu, savaşçı, serüvenci, dansçı, savaş oyunlarını/özgür sevinçli oyunları seven" şahsiyetler olarak tanımlarken, rahipleri savaş patladığında güçsüz ve güçsüzlüğün içlerinde doğurduğu korkutucu bir nefretin taşıyıcıları olarak tanımlar. Bu nedenle

ona göre "dünya tarihinin en büyük kindarları her zaman rahiplerdir" (Nietzsche, 2010: 48). Bu çerçevede Yunanlıların tanrıları ile Yahudi/Hristiyan Tanrı'yı karşılaştıran Nietzsche'ye göre, Yunanlılar tanrılarını bu kara vicdandan uzakta tutmakla ruhlarının özgür kalabilmesinin tadını çıkarırken, Hristiyanlar tam aksini yaparak Tanrı'yı kara vicdanın yaratılmasında kullandılar. Oysa Yunanlılar tanrılarına mutluluklarının yanında zulüm sevincinden başka sunacak daha tatlı bir şey bilmiyorlardı. Savaş Yunanlılar için tanrıların şenlik oyunlarından başka bir şey değildi (Nietzsche, 2010: 88). Ona göre Antik Yunanlıların bu din duygusunun şaşırtıcı yönü de doludizgin fişkırın bir minnet bolluğu olmasıdır. Bu anlamda Antik Yunan'ın insanı; doğanın ve hayatın karşısında duran, çok soylu bir insan türü olarak sahneye çıkar. Ancak Yunanistan'da ayak takımının baskın olmasıyla korku, dinde de dal budak salmış, o soylu din duygusu kaybolmuş ve Hristiyanlık hazırlanmıştır (Nietzsche, 2003b: 26). Bu bağlamda Hristiyanlık, Antik Yunan'ın din duygusunun aksine korkunun, hınç ve intikam duygusunun dinidir ve Hristiyan Tanrı'nın yaşamdaki rolü de Yunan tanrılarıyla zıtlık arz eder.

Bu din duygusunun ve Tanrı anlayışının yerleşmesinde en büyük pay sahibi Pavlus'tur. Zira Hristiyan Tanrının en büyük alacaklı olarak yaşama karşıt bir şekilde konumlandırılması Pavlus'un çarpıtmasıyla gelişir. Pavlus'un çarpıtmasına göre bu borç o kadar büyüktü ki insanlık bu borcu hiçbir zaman tam olarak ödeyemeyecektir. İnsanlık bu borçtan ancak en büyük alacaklının kendi kendisine ödemesi ile kurtulabilecektir. Nihayetinde en büyük alacaklı olarak Tanrı, kendisini Tanrı İsa'nın şahsında kurban ederek insanlığın borcunu kendi kendine ödeyecektir. İnsan için ödenemez olanı ödeyebilen tek varlık olarak Hristiyan Tanrı, çarmıhtaki İsa'nın şahsında günahkâr insanın borcunu kendi kendine ödemekle esasen insan yaşamının üzerine en büyük ağırlık olarak çökmüştür. Çarmıhtaki Tanrı İsa'dan sonra İsa ile özdeşleşmek, yaşama, yeryüzüne sırt çevirmek artık her Hristiyanın idealine dönüşürken, Tanrı en büyük alacaklı olarak yaşam karşıt bir rol üstlenmiştir.

İlk Hristiyan Pavlus'un bu yorumundan sonra yaşam acı üzerine kurulmuştur, artık acıyla haklılaştırılması gerekendir. İnsan çarmıhtaki İsa olmalıdır; İsa gibi acı çekerek ancak Tanrıya layık olabilir. Yeryüzünün bir değeri kalmamıştır, insanın mutluluğu artık yeryüzünde değildir; İsa gibi acı çekerek, içgüdülerini öldürerek, rahiplerin buyruklarına kölece itaat ederek Tanrıyla birleşerek ancak mutluluğa kavuşacaktır. Bu bağlamda Hristiyanlar "kendilerine karşı koyana ve acı verene Tanrı dediler" (Nietzsche, 1997: 98). Oysa Nietzsche'ye göre "Tanrılar varsa bize acı çektiremezler" (Nietzsche, 1995: 10). Ancak Tanrının oğul İsa'yı insana olan sevgisinden çarmıha gerdiğini söyleyen Pavlus'un kalpazanlığının bir neticesi olarak "Tanrılarını, insanları çarmıha germekten başka türlü sevmiyorlardı" (Nietzsche, 1997: 99). İnsanın "bu Tanrı"ya sevgisi onun yeryüzü cehenneminin kaynağıdır. Zira Pavlus, "*Tanrısallığa borçlu olma*" duygusunun temelinde merhamet/sevgiyi özünden kopararak; merhamet olmayan merhameti topluma öylesine güçlü bir şekilde yerleştirmiştir ki bu çarpıtılmış duygu topluluğun çöküşünden sonra bile sona ermemiştir.

Nedir hakiki sevgi? Nietzsche için hakiki merhamet/sevgi acıma duygularına aşkın sevgidir. Oysa Pavlus, Tanrı insanın günahının, suçunun ödenemez olan bedelini Tanrı İsa'nın şahsında kendi kendine ödeyeceğini ve bunu insana olan sevgisinden gerçekleştireceğini söylerken merhameti kökünden saptırır. Ona göre en büyük acılar bu tarz merhametlilerin, merhameti

acıma duygularını aşamayanların çılgınlıklarından doğar (Nietzsche, 2003b: 59). Gerçekten merhamet eden öncelikle suç ve günah üretmez. Ancak Pavlus'un Tanrısı yaşamın kapısına suç ve günahı koymuştur. Oysa Nietzsche için yaşam masumiyettir. Bu bağlamda "bu Tanrı" olmayan suçun affedicisidir, merhameti de sahtedir. Sevgisinin ardında kin ve intikam duyguları saklanmıştır. Nietzsche, Tanrının cehennemi "insanlara beslediği sevgidir" derken sevgi olmayan sevgiye/merhamete işaret eder. Zira "bu Tanrı"nın sevgisi acıma duygularını aşamayan bir sevgidir, sevgisi kin ve intikamda boğulmuştur. Oysa bir Tanrı olacaksa pür sevgi Tanrısı olmalıdır. Bir Tanrının sevgisi azalıp, kin ve intikam duyguları yükseldikçe ölümlülere yaklaşır ve nihayetinde insanlaşır, tanrı İsa'nın şahsında çarmıhta ölür. Bir tür zayıflık olan özünden koparılmış "bu merhamet", acımayla birlikte insanlaşan Hristiyan Tanrı'da tezahür etmiştir. Tanrı insanlara olan "bu merhametinden" ölmüştür.

Öte yandan Nietzsche'ye göre Yahudi rahiplerin intikam duygularının Pavlus'tavücut bulmuş hali olan bu Tanrı yorumu öte yandan da Pavlus'un ruhundaki acıması çalkantıların, zayıflıkların çarmıhtaki Tanrı İsa'da vücut bulmuş halidir. Pavlus'un ruhundaki acılar, çarmıhtaki Tanrı İsa ile birlikte insanlığın özdeşleşmesi gereken sonsuz bir acıya dönüşür. Bu anlamda "çarmıhtaki Tanrı, hayat üzerinde ağır basan bir lanetlemedir" (Nietzsche, 2003b: 92). "Bu Tanrı" kendi cehenneminin ve insanın yeryüzü cehenneminin kaynağıdır. Tanrı İsa'nın ölümünden sonra yaşamın kendisi suçlu ilan edilerek, acıyla haklılaştırılması gereken bir tasavvura dönüştürülmüştür. Burada esasen sevgisi acıma duygularını aşamayan bizatihi Pavlus'un kendisidir. Pavlus, insanı sürü hayvanına dönüştüren bu Hristiyan ahlakının yaratıcısı, "intikamın en büyük havarisi"dir. O, sürüyü kontrol etmenin bir yolu olarak günah, yargı ve cezanın mucididir.

Pavlus'un İsa'nın çarmıha gerilmek suretiyle ölümünü günahlarımızın kefareti olarak yorumlaması dinsel öz-nefretin semptomudur. Oysa Nietzsche'ye göre bu, "suç" kavramını ortadan kaldırmış olan, Tanrı ile insan arasındaki herhangi bir bölünmeyi reddeden, Tanrı ve insanın bu birliğinin "müjdesi" olarak yaşayan İsa'nın müjdesinin tamamen tersine çevrilmesidir. Lakin ona göre İsa "insanları kurtarmak" için değil, kişinin nasıl yaşaması gerektiğini göstermek için yaşadı, öğrettiği gibi de öldü (Cybulska, 2016: 9). Bu bağlamda Nietzsche, İsa'nın mirasının özünde bir uygulama olduğu konusunda ısrarcıdır. İsa'nın öğretisi, 'insanları bedel ödeyerek kurtarmayı' değil, nasıl yaşanması gerektiğini göstermeyi amaçlıyordu. Bu anlamda sadece bir Hristiyan vardı ve o da çarmıhta ölmüştür. O andan itibaren 'evangel'olarak adlandırılan şey, aslında İsa'nın yaşadığının tam tersiydi. Kilise, tam olarak İsa'nın karşı olduğu şeydi. Bu anlamda Nietzsche'nin ifadesiyle "her kilise bir tanrı insanın mezarı üzerine dikilmiş taşdır. Onun dirilişini zorla önlemeye çalışır" (Nietzsche, 2003b: 130).

Nietzsche'ye göre insan *Ahd-i Cedit*'i okursa kendine "yüksek duygular" edinmek, küçük büyük kişisel dertlerine teselli bulmak için açar ve kendini onun içine ve dışına doğru okur. Ancak *Ahd-i Cedit*'te en hırslı usandırıcı ruhlardan birinin ve sinsi bir kafadan daha batıl inançlı bir adamın hikâyesi, havari Pavlus'un hikâyesi yazılıdır. O önce Yahudi yasalarının fanatik bir savunucusu ve çığneyenlere karşı pusuya yatmış küçük bir tarikatın üyesidir. Bu konuda acımasız ve serttir. Ancak zamanla yasaya bizzat kendisinin uyamayacağını görmüştü: "Yasa, onun için kendisini çakılmış hissettiği çarmıhtı" (Nietzsche 2001a: 58). Pavlus'un bu ahlaksal

umutsuzluğu nihayetinde İsa çarmıhtayken son bulmuştur, çünkü artık ahlak kaybolmuştu. Ahlak yasası İsa çarmıhtayken yerine getirildi. Pavlus'un bu saptırmasından dolayı *Ahd-i Cedid*'te, özellikle İsa'nın hayatını anlatan öykülerde "Tanrısız" hiçbir şey yoktur. Aksine en uçurumlu iftira ve mahvediş öfkesinin dolaylı bir biçimi vardır (Nietzsche, 2002a: 121). Diğer bir ifadeyle gelecekte ölümüyle geride hiçlikten başka bir şey bırakmayacak olan kin ve intikamın tanrısını yaratma girişimi vardır sadece.

Nietzsche'ye göre bütün bunların sorumlusu "çarpık kafa" dediği Pavlus'tur. Tekin olmayan o çarpık kafa Pavlus çarmıhtaki "Tanrı İsa günahlarımız için ölmüştür" diyerek Hristiyanlığın en büyük kalpazanlığına imza atar. Zira Pavlus, kendisinde varolan günah ve suçluluk duygusundan (şehvet düşkünlüğü ya da sürekli olarak yerine getirilemeyeceğini kanıtlamak zorunda olan yasanın kendisi), gerilmiş olduğu çarmıhtan kurtulmak için çarmıhtaki İsa'yı insanın kaçınılmaz olan günahının kefareti olarak yorumladı (Nietzsche, 2001a: 58). Pavlus'un ruhunun bu şaşkınlıkları ve fırtınaları olmasaydı Hristiyanlık da olmazdı. Daha da ötesi ustaları çarmıhta ölmüş bu küçük Yahudi tarikatından haberimiz bile olmayabilirdi. İnsan bu hikâyeyi doğru zamanda kavramış olsaydı; Pavlus'un notlarını "Kutsal Ruhun" vahyi olarak değil, samimi ve özgür tiple ve kişisel sıkıntılarını işin içine karıştırmadan okusaydı, Hristiyanlık çoktan bitmiş tükenmiş olurdu (Nietzsche, 2001a: 57).

Nihayetinde Pavlus sadece kendisinin ve diğer inananların kurtulması için bir yol yaratmakla kalmadı, aynı zamanda inanmayanların cezalandırılacağı öbür dünyada bir yargı durumu fikrini de besledi. Ancak Pavlus, yargı ve intikam fikirlerini onaylamakla İsa'nın mesajına ihanet etmiştir. Zira ceza ve intikam, İsa'nın sevgi ve bağışlama mesajına aykırıydı. Ayrıca Pavlus'un yarattığı bu inançta suç ve ceza eylem yerine inanca bağlanmıştır. İlk Hristiyan Pavlus tarafından başlatılan ve daha sonra Martin Luther tarafından sürdürülen bu düşünce, İsa'nın eylem temelli ahlakının yerine inanç temelli doktrinin geçirilmesi; İsa'nın mesajının saptırılmasıdır (Voelker, 2014:1-2).

Bu Tanrı anlayışının Pavlus'un ruhundaki fırtınaların yanında toplumsal ve tarihsel bir kökeninin de olduğunu düşünen Nietzsche, bu toplumsal ve tarihsel kökeni sürekli baskı altındaki küçük bir cemaatin psikolojisinde aramak gerektiğini düşünür. Ona göre sürekli tehdit altında bulunan katı ahlaklılığın hüküm sürdüğü bu küçük cemaatin insanı için en büyük haz vahşetin verdiği hazdır. Tanrılara dehşet manzarası sunmanın onları neşelendirdiği düşünülür ve böylece gönüllü acı çekmenin bir anlamı ve değeri olduğu düşüncesi dünyaya yayılır. Bu andan itibaren her türlü mutluluğa karşı kuşkulu, bütün büyük acılara karşı umutlu olunur. Bu durumda insan kendine şunu telkin eder: "Tanrılar mutluluklarımıza karşı merhametsiz, mutsuzluklarımıza karşı merhametli olmak isterler" (Nietzsche 2001a: 25). Bu düşüncenin neticesi yaşamda mutsuzluğun yüceltilmesi olmuştur.

Yahudi/Hristiyan Tanrının izleri Yahudilerin tarihinde de aranmalıdır. Zira Yahudi tarihi Nietzsche için rahiplerin Tanrı ve ahlak kavramlarını sahteletirmesinin tarihidir. Yahudi rahipler kendi halklarının geçmişini, her aktarımla, her tarihsel gerçekle benzersiz bir biçimde alay ederek dinsel biçime çevirme konusunda son derece ustaydı. Bunun bir neticesi olarak tarihi, budalaca bir felah mekanizması haline getirmeyi başardılar. Suç ve ceza, bağlılık ve ödül

Yahova'ya bağlandı. Yahudi rahiplerin bu sahteleştirilmiş Tanrı ve ahlak kavramları Kiliseden sonra filozoflara sirayet etti ve "ahlaki dünya düzeni" yalanını icat ettiler:

"Ahlaki dünya düzeni, insanın neyi yapması neyi yapmaması gerektiği konusunda bütün zamanlar için tek bir defada ortaya konmuş bir Tanrı iradesi olduğu; bir halkın, bir bireyin değerinin, Tanrı iradesine ne kadar çok ya da az boyun eğildiğiyle ölçüldüğü; bir halkın, bir bireyin kaderinde, Tanrının iradesinin egemen, yani boyun eğiş derecesine göre, ödeklendirici ve ödevlendirici olacağı. Bu zavallı yalanın ardındaki gerçek ise şöyledir: bir asalak insan türü, yaşamın bütün sağlıklı yapıları pahasına serpilmiş bir tür, rahip, Tanrının adını kötüye kullanmaktadır: şeylerin değerini rahibin belirlediği duruma, "Tanrı'nın egemenliği"; böyle bir durumun elde edilmesini ya da korunmasını sağlayacak bir klinikle, halkları, çağları, bireyleri, rahibin üstün gücüne yaramaları ya da aykırı olmaları açısından ölçer-biçer. Yahudi rahiplerin elinde, İsrail'in tarihindeki büyük çağ, bir düşüş çağı haline gelir... İsrail tarihinin güçlü son derece özgür nitelikli kişiliklerini, gereksinime göre, zavallı korkak ikiyüzlüler haline, ya da "tanrısızlar" haline sokmuşlar, her büyük olayın psikolojisini, budalaca "Tanrıya itaat ya da itaatsizlik" formülüne indirgemişlerdir. -Bir adım daha: "Tanrının iradesi"nin, yani rahibin gücünün korunmasının koşullarının tanınması gerekir, -bu amaç için de bir "vahiy" gereklidir. (Türkçesi): büyük bir yazınsal kalpazanlık gereklidir, bir "Kutsal Kitap" keşfedilecektir..." (Nietzsche, 2001b: 42-43)

Yahudi rahipler cemaati hak iddiasında buldukları her şeyi Tanrı'nın bir iç tüzüğü olarak, Tanrı'nın bir emrine itaat olarak göstermeyi ve İsrail'i idame ettirmek için yararlı olan her şeyi bir Tanrısal iç tüzük gibi göstermeyi başarmıştır. Rahip, en yüksek insan tipidir, bilen sadece o'dur, sadece o erdemlidir, kendi üzerine en yüksek egemenliği kuran sadece o'dur, Tanrı olan ve ilahlığa geri dönen, tek başına Tanrı ile diğerleri arasında aracı olan o'dur ve uluhiyet rahibe karşı her türlü zararı her düşüncüyü cezalandıracaktır. Rahibin iradesi artık her yerdedir, yaşam işleri artık onsuz edilemezdir. Yaşamın her doğal olayında, doğumda, evlenmede, hastalıkta, ölümden, bu kutsal asalak her yerdedir. O bütün işleri doğallıklarından koparır, onun dilince kutsar. Kendi içinde değeri olan her şey rahibin asalaklığınca (ahlaki dünya düzeni'nce) temelde değerden yoksun, değere karşıt kılınır. Rahip doğayı değersizleştirir, kutdışı kılar; bunun pahasına varlığını sürdürür. Tanrıya/rahibe itaatsizlik günah adını alır, "Tanrıyla barışmanın yolu" rahibe boyun eğmekten geçer. Bu nedenle "rahip günahlar sayesinde yaşar, günah işlenmesi bir gerekliliktir onun için. Baş ilke: "kim ki nedamet getirir, Tanrı onu affeder -(Türkçesi) kim ki rahibe boyun eğer" (Nietzsche, 2001b: 44). Bu anlamda Hristiyanlık kurtulmuş Yahudilik olarak günahın dinidir. İnsanlara karşı işlenen suçlar yeter ki Tanrı'nın adına işlensin. Burada rahipler her çağda insanı daha ehlileştirme iddiasındadır. Ancak her ne zaman bir hayvan terbiyecisi "iyileştirilmiş" hayvanlarından söz ederse, bunun hayvanın zarar görmesiyle sağlandığı bilinmelidir. Bu bağlamda ahlaklı insan daha iyi insan değildir, yalnızca daha zayıflatılmış insandır. O sadece daha az zararlıdır (Nietzsche, 2002a: 207)

İsa, Pavlus'un iddiasının aksine insanı ehlileştirmeye çalışan bu Yahudi sinagoguna, hahamlar düzenine başkaldırının başlatıcısıdır. "İyilere ve Haklılara" karşı, "İsrail'in Kutsal Kişileri"ne karşı, toplumun yukarıdan aşağıya tabakalaşmasına karşı bir başkaldırıydı. Ancak Nietzsche'ye göre bu tabakalaşma ahlaklı bir yozlaşmaya karşılık gelse de yine de Yahudi halkının varoluş kavgasında elzemdi ve Yahudi halkının varlığını sürdürmesi için zorlukla elde edilmiş son olanaktı. Bu açıdan İsa'nın söylemi yeryüzünün gördüğü en inatçı halkın yaşam istemine saldırıydı. İsa'yı çarmıha götüren de bu suçlu olmuştur. Bu anlamda o, insanın Tanrı'ya karşı olan suçundan değil, kendi suçu yüzünden öldü. Pavlus'un ve rahiplerin iddia ettiği gibi, başkalarının suçları için öldüğünü gösteren hiçbir kanıt yoktu (Nietzsche, 2001b: 46).

Yahudi hahamlar İsa'yı çarmıha götürürken onun bir yanılığında yararlandılar. İsa'nın en büyük yanılığı yaşamın bir günahtan doğduğu, insanın bu günahtan ötürü acı çektiğini düşünmesiydi. Üstelik bu düşünce kendisinin günahsız olduğunu düşünen, günahı ilk elden deneyimlememiş birine aitti. İsa'nın ruhu, kendisinin ilk elden deneyimlemediği ve halkının çektiğini düşündüğü bu acı için düşlemsel bir sevecenlikle dolup taşmıştı. Ancak Nietzsche'ye göre İsa halkının çektiği acıları anlamak için gerekli duygusal inceliğe erişmiş sayılmazdı ve bu hususta yanılıyordu. Zira günahı bulan kendi halkı, günahlarından dolayı nadiren acı çekmiş bir halktı (Nietzsche, 2003a: 136). Çarmıhta ölümünden sonra ise bu yanılığı rahiplerin ve Pavlus'un Tanrı ve ahlak kavramlarını saptırmasında en büyük kozları oldu. Yahudi rahipler ve Pavlus'un saptırmasıyla Hristiyanlar o günden beri, İsa'nın yanılığını "doğru çıkararak" onu korumanın, yanılığını kutsamanın yolunu bulmuş ve yaşamı acı üzerine kurmuştur. Bu anlamda İsa'nın Tanrısı "Pek Yahudice" ve sevilesi bir Tanrı değildir. Oysa Tanrı sevilmeğe istediye ilkin yargılamayı ve adaleti bir yana bırakmalıydı. Lakin "acımalı bir yargıç" bile sevilmezdir.

Öte yandan Nietzsche'ye göre rahipler tarafından icat edilen bu Yahudi/Hristiyan Tanrı, insanlara karşı dürüst ve iyiliğin kaynağı olan bir Tanrı da değildi. Yahudi/Hristiyan Tanrı her şeyi bilen ve her şeye kadir olan; ancak amacı yaratıkları tarafından anlaşılmayan bir Tanrıydı, böyle bir Tanrı iyiliklerin Tanrısı da olamazdı. O, insanlığın hakikate sahip olsa da nasıl da hakikat uğruna acı çektiğini göremeyen bir Tanrıdır ya da gördüğü halde insanlara açık hakikati bildirmeyen gaddar bir Tanrıdır. Ancak belki de iyilikler Tanrısıdır da bunun için gerekli tını ya da konuşma yeteneği olmadığından sadece kendini açık ifade edemeyen bir Tanrıdır. Bu yüzden de kendi adına "hakikat" dediği şeyde de yanılan ve kendisi de "zavallı aldatılmış şeytandan" pek uzak düşmeyen bir Tanrıydı (Nietzsche, 2001a: 91).

Nihayetinde Pavlus'un çarpıtılmış çarmıhtaki Tanrı İsa yorumu, insanın bir bütün olarak yaşamının en büyük alacaklı Tanrıya borcunu ödeme pratiğine dönüşmesiyle sonuçlanır. Ahlak yeryüzünden koparılır. İnsanda yaşamsal gücün kaynağı olan içgüdüler suçlu ilan edilir ve insan bütün enerjisini bunları bastırma girişimine adar. Bunun bir neticesi olarak köle ahlakı yaratılır. Bu köle ahlakıyla yaşam iyi ve kötünün arasına sıkıştırılır ve yaşamın iyi ve kötü ötesi yapısı gözden kaçırılır. Bu anlamda Hristiyanlığın tarihi insanda kara vicdanın yaratılarak insanın köleleştirilmesinin tarihidir. Tanrı bu köle ahlakının kapitone noktasıdır. Nihayetinde Nietzsche geleceğin insanı, *üst insanın* gelişini kara vicdanın yaratılmasında kullanılan "bu Tanrı"ya ve bu Tanrı'nın ölümüyle zuhur eden nihilizme karşı zaferle birlikte beklemektedir: "(...) geleceğin insanı, istemeyi yeniden özgürleştirip amacını yeryüzüne indiren, umudunu insana göre yeniden düzenleyen büyük kararların öğleyin çalan çanı, bu deccal ve hiççiliğe karşı olan, bu Tanrıya ve hiççiliğe karşı zafer kazanan -gelmeli artık bir gün" (Nietzsche, 2010: 112).

3. YAHUDİ/HRİSTİYAN AHLAKIN KAPİTONE NOKTASI TANRI'NİN ÖLÜMÜ

Pavlus ve Yahudi rahiplerin yarattığı bu Tanrı ve metafiziğe karşı Nietzsche, hermeneutik bir görev üstlenmiştir. Hermeneutik görev Pavlus'un ve Yahudi rahiplerin yarattığı bu metafiziğin kökeninde yatan nihilizmi açığa çıkarmaktır. Yahudi/Hristiyan değerlerin kökenindeki hiçlik ya da boşluğu açığa çıkarmakla dekadans ahlakın kapitone noktası bu Tanrının gerçekte var olmadığını ortaya koyarak hermeneutik görevi tamamlar (Kijowski, 1999: 29). Eserlerinde ölü Tanrı metaforunu ilkin *Şen Bilim*'de ortaya koyan Nietzsche için Tanrı'nın ölü olması, Tanrı'nın

her şeyden önce antropomorfik, insan yaratımı olduğu anlamına gelir. Yahudi rahipler ve Pavlus'un yarattığı, ahlakın yeryüzünden; gerçek kökünden koparılışının, hınç ve intikamın tanrısıdır o.

Beklenen haberi bir öğle öncesi aydınlığında elinde feneriyle pazar yerine dalarak durmadan "Tanrıyı arıyorum! Tanrıyı arıyorum!" diye haykıran *Kaçık Adam (Madman)* vermiştir. Hristiyan Avrupa medeniyetinin kalbi pazar yerindeki kitlenin çoğunluğu *Ölü Tanrı'ya inananlardan* olduğundan büyük bir kahkahaya yol açar. Kaçık adam Pazaryerindekilerin ruhlarındaki boşluğu açığa vuran bakışlarıyla "Tanrı nerede?" diye sorar ve ekler: "şunu da söyleyeceğim, onu biz öldürdük -sizlerle ben! Onun katiliyiz hepimiz" (Nietzsche, 2003a: 130). Burada Tanrıyı öldürenler ateist değildir, öldürdüklerinin farkında bile olmadan, ölü de olsa bir Tanrıya inananlardır. Varoluşun karışımına ve sonsuz döngüsüne aykırı biçimde ideal dünya tasavvurunun ardında yatan bu Tanrı esasen bir hiçliktir (Kijowski, 1999: 29). Olmayan dünyanın yaratıcısıdır. Bu anlamda Kaçık Adam'ın keskin bakışları yalnızca bu hiçliği ifşa eder.

Ölüm haberinin çoktan gelmesi gereken, gereğinden uzun yaşayan bu Tanrı'nın ölüm haberi şaşırtıcı değildir. Nietzsche, Tanrı'nın ölümünü Avrupa'yı bu dekadans ahlaktan kurtarmak için bir fırsat olarak memnuniyetle karşılar. Ancak kitlelerin ahlaklarının haklılığının kaynağı Tanrı'yı öldürdüklerini henüz fark etmemiş olmaları ve Avrupa ahlakının çöküşünün anlamını kavramamış olmalarını üzüntüyle seyreder. Tanrının ölümü, anlayışlı çokluğun anlama sığasından öyle büyük, öyle uzak, öyle ötede ki onlar bunu kavrayacak durumda bile değildir. Bu tekinsiz olagelme henüz yoldadır; her şeyin bir zamanı vardır ve henüz zamanı gelmemiştir. "Tanrının türbeleri" kiliselerde hala ölü Tanrıya ilahiler (*Requiem aeternam deo*) okunmaktadır (Nietzsche, 2003a: 131). "Bu Tanrı" temel işlevi olan ahlaki inşadaki rolünü yitirmekle ölmüştür; ancak ölü de olsa adına kiliselerde ayinler düzenlenmeye devam etmektedir. Ahlaki inşadaki olumsuz rolüne karşın bu Tanrı ölümüyle insanlık daha iyi bir aşamaya geçmemiştir. Zira yine de "bu Tanrı", bu Hristiyan dünyanın güneşidir. Hristiyan Dünya Tanrı'nın ölümüyle doğan boşluktan kurtulmak isterken, nihilizmin son kertesi hazcılık bataklığına saplanmıştır. Bu dünya güneşinin zincirlerinden kurtulurken geride hiçlik duygusundan başka bir şey kalmamıştır; dünya yönsüz, bir boşluğun içinde bilinmezliğe doğru yol almaktadır:

"Nereye gidiyor şimdi dünya, biz nereye gidiyoruz? Bütün güneşlerden uzağa mı? Sürekli, boş yere geriye, öne, yana, bütün yönlere doğru atılıp durmuyor muyuz? Üst alt kaldı mı? Sanki sonsuz bir hiçte yolumuzu şaşırıyor muyuz? Boş uzayın soluğunu duymuyor muyuz? Hava giderek soğumuyor mu? Giderek daha çok, daha çok gece gelmiyor mu? Öğleden önce fenerleri yakmak gerekmiyor mu? Tanrıyı gömen mezar kazıcıların yaygarasından başka bir ses duyuyor muyuz? Tanrısal çürümeden -Tanrının çürümesinden başka bir koku duyuyor muyuz? Tanrı da çürüdü. Tanrı öldü! Tanrı öldü! Onu öldüren de biziz!" (Nietzsche, 2003a: 130).

Tanrının ölümünden sonra tüm kavramların anlamları değişir, anlamlarını kaybederler: Tanrı'yı aramak için güpegündüz bir fener yakan adam, geleneksel normlar çöktüğünde, anlam ortadan kalktığında insanın kafa karışıklığını sembolize eder. O andan itibaren, tüm "delilik" mümkün ve tüm saçmalıklar meşru hale **gelir**. **Kavramların** titiz mimarisinin yerinden oynadığı ve esrarengiz ve sonsuz bir denizde yönsüz yüzen enkaz parçalarına indirildiği gün artık gündüz, gece artık gece anlamına gelmez (Kijowski, 1999: 33-34).

Ancak yaşlı Tanrının ölümü bir açıdan da karanlığın dağılışı, "özgür ruhların" üzerine yeni bir güneşin doğuşu gibidir: "Sanki üzerimizde yeni bir gün doğmuş gibi geliyor; yüreğimiz

şükranla, şaşkınlıkla, önseziyle, beklentiyle dolup taşıyor. (...) Bir kez daha bilgi aşığının gözüpeklğine izin veriliyor; deniz, bizim denizimiz açılıyor gene; belki de şimdiye dek hiçbir zaman böyle bir 'açık deniz' olmadı" (Nietzsche, 2003a: 212). Tanrı'nın ölümüyle zuhur eden hiçlik şimdiye kadarki tarihlerden daha yüksek bir tarihin doğuşuna da gebe dir. Nietzsche'nin Herakleitosçu anlayışı doğrultusunda oluş ve yok oluş bir aradadır. Tanrıyı öldürenlerden sonra doğacak olan yeni insan bu yüksek tarihin parçası olacaktır (Nietzsche, 2003a: 130).

Nietzsche, *Şen Bilim*'den sonra yazdığı *Böyle Buyurdu Zerdüş'te* "Tanrının ölümü" metaforunun ayrıntılı bir açıklamasına girişir. *Zerdüş'te*, Tanrının ölümünün ilanı *Şen Bilim*'den farklı olarak Tanrı olasılığının hiç de dışlanmadığı, aksine, sevilesi bir Tanrı olasılığına göndermede bulunduğu "Ben Tanrı'sını yola getireni severim, çünkü Tanrı'sını sever o" (Nietzsche, 1997: 23), "Ben dans edebilen bir Tanrı'ya inanırdım" (Nietzsche, 1997: 45) ve "Bir Tanrı yaratabilir misin?" (Nietzsche, 1997: 90) gibi kimi ifadelerin yer aldığı uzun bir soruşturmanın başlangıcında gerçekleşir.

Nietzsche, *Şen Bilim*'de Kaçık Adam metaforu ile hitap ettiği kitlelerden umudunu keserek *Böyle Buyurdu Zerdüş'te* ormandaki mağarasına Zerdüş karakteri olarak çekilir. Ormanda gezerken karşılaştığı insanlarla Yahudi/Hristiyan Tanrı'nın ölümü haberini konuşur ve onları mağarasına davet eder. Zerdüş ormanda karşılaştığı yaşlı bilge, yaşlı papa, çirkin insanla Tanrı'nın ölümünü konuşur. *Şen Bilim*'de, Kaçık Adam Tanrının ölümünden pazaryerindeki bütün bir kitleyi sorumlu tutarken, *Böyle Buyurdu Zerdüş'te* çirkin insan Tanrı'yı kendisinin öldürdüğünü öne sürer. Nihayetinde Zerdüş, yaşlı bilge, yaşlı papa ve çirkin insanı ve diğerlerini Tanrı'nın artık yaşamadığına ikna eder.

Zerdüş ormanda ilkin yaşlı ermişle karşılaşır. Tanrı'nın öldüğünü duymamış, Tanrıya türküler söyleyen onun için ağlayan ve gülen yaşlı ermişe şaşkınlıkla seyreder. Lakin ölü Tanrının gölgesi hala yeryüzünde dolaşmaktadır. Bunun üzerine Zerdüş yeniden insanlara seslenir ve kendi Tanrı'sını nasıl yarattığını ve nasıl onu alt ettiğini anlatmaya girişir. İnsanlara yaşamı hor görenlerden uzak durmalarını, yeryüzüne, yaşama bağlı kalmalarını tavsiye eder. Lakin bir zamanlar Zerdüş'e de "dünya, acı çeken ve işkence edilen bir Tanrı'nın eseri gibi" (Nietzsche, 1997: 29) gelmişti. Bütün öte dünyaları yaratan, acı çekmek ve yetersizlikti, dünya en çok acı çekenin yaşayabileceği kısa bir mutluluk çılgınlığıydı. Pavlus'un ruhundaki fırtınaların, acıların ve uygulanamaz yasanın dışı vurumu, çarmıhta insanın günahı için Tanrı İsa'nın bedeninde acı çeken Tanrı gibi. Yarattığı bu Tanrı, insan eseri, insan çılgınlığıydı: "İnsandı o, hem zavallı bir insan ve Ben kırıntısı" (Nietzsche, 1997: 27). Ancak Zerdüş, Pavlus'un Ben'inden taşan Tanrı gibi, kendi "Ben"inden kendine musallat olan "insan Tanrı'yı alt etmiştir. Bu Tanrı, insanın yaratıcı isteminden öteye geçerek yaratıcılığını yok eden bir sanıdan başka bir şey değildir, ve yine Tanrı'yı alteden, Tanrıdan uzağa ayartan da bu yaratıcı istemidir. Zira bu Tanrı var olmaya devam etseydi yaratıcılığının hiçbir anlamı kalmazdı (Nietzsche, 1997: 93). Nietzsche, Zerdüş'te Tanrı ve tanrılar hakkındaki bu uzun nutuktan sonra simgelerle konuştuğunu nihayet ağızından çıkarır: "Ben böyle simgelerle konuşayım, ozanlar gibi aksiyayım, kekeliyeyim: doğrusu, ozan olmak zorunda kaldığım için utanıyorum!" (Nietzsche, 1997: 226). Lakin Zerdüş doğru zamanda ve doğru yerde değildir, onu simgelerle konuşmaya iten de bu yabancılığı ve zamansızlığıdır.

Ormandaki gezisinde hala Tanrı'yı öven ermiş kişiyi arayan ancak bulamayınca Tanrı'ya inanmayanların en sofusu, Zerdüşt'ü aramaya karar veren yaşlı papa ile karşılaşır. Zerdüşt, onunla da Tanrı'nın ölümü üzerine konuşmalar yapar. Yaşlı papa son saatine kadar hizmet ettiği eski Tanrı'yı kaybetmekten üzüntülüdür. Yaşlı papa kaybetmeden önce gece gündüz izlediği Tanrısı konusunda Zerdüşt'ten elbette daha bilgilidir, Tanrısının sakladığı gizli yanlarını da görmüştü: "Gizli bir Tanrıydı o, gizliliğe düşküdü. Gerçek, oğlunu bile gizli yollardan edindi. İncanın kapısında zina durur" (Nietzsche, 1997: 301). "Bu Tanrı" sevgi Tanrısı da değildir, onu sevgi Tanrısı olarak görenler sevgiyi yeterince yüksek görmeyenlerdir. Lakin onun sevgisi acıma duygularını aşamayan sevgidir; gerisinde kin ve intikam saklıdır, sevgi olmayan sevgidir. Bu Tanrıya giden yol İsa'yla özdeşleşmekten geçer, insanın ona verebileceği en büyük armağanı İsa gibi günahkârlığından acı çekmektir. Nietzsche'nin buna karşıt cevabı kısa ve nettir: "Oysa seven, armağan beklemeden sever" (Nietzsche, 1997: 302). Oysa bu Tanrı, sevdiklerinden karşılık beklemektedir, hem de karşılık olarak beklediği insanın acı çekmesidir. Aynı zamanda bu Tanrı, yargıç da olmak isteyen, insanı günahından dolayı yargılamak isteyen "pek Yahudice" bir Tanrıdır. Sevgisi acıma duygularını aşamayan "acımalı bir yargıçtır" (Nietzsche, 2003a: 137). O acımalı bir yargıç da olsa onu en çok seven, yine de onu en çok yitirmiş olandır. İnsanın içine düştüğü boşluk pek büyüktür, ruhundaki hiçlik yarasına sürdüğü ecza ise hazdır.

Zerdüşt'ün tanrısızlığını bütünlüğündendir. Ona tanrısızlığı telkin eden din bütünlüğün sağ beğenisidir. Sağ beğeni ona "Eksik olsun böylesi Tanrı! Tanrısız olmak daha iyi, deli olmak daha iyi, kendin Tanrı olmak daha iyi" (Nietzsche, 1997: 303) der. Fakat Zerdüşt bundan çok da sevinçli değildir ve bu an onun tanrısızlık maskesinin düştüğü andır ve gizlediği Tanrısına örtük bir gönderme olarak dilinden "Fakat kim sevinebilir buna!" (Nietzsche, 1997: 303) sözü dökülür. Bunları duyan yaşlı papa onun tanrısızlığının ve dinsizliğinin ardındaki din bütünlüğü ve onu tanrısızlığa iten Tanrıyı görür: "Ey Zerdüşt, bu inançsızlıkla sen sandığımdan da din bütünü bir kişisin! Seni bu tanrısızlığına, içindeki bir Tanrı döndürmüş olsa gerek. Seni artık herhangi bir Tanrıya inanmaktan alıkoyan, dini bütünlüğün değil mi? Ve aşırı dürüstlüğü daha seni iyi ile kötünün ötesine de yöneltecektir!" (Nietzsche, 1997: 303). Zerdüşt'ün yaşlı papaya itiraz etmemesi ve sözlerini suskunlukla karşılması örtük bir onaylama, ateizm maskesinin ardına sakladığı, yaşama acımasının ardına gizlediği hınçla bakmayan, iyi ve kötünün ötesinden yaşama bakan, bir karışım olan yaşamın bir yarısını iyi adına yargılamayan ve bir bütün olarak onaylayan hakiki sevgi Tanrısının görüldüğü bir an olarak yorumlanmalıdır.

Yaşlı papadan sonra ormanda çirkin insanla karşılaşan Zerdüşt, çirkin insanın ağzından Yahudi/Hristiyan Tanrının ölümüne bir başka açıdan ışık tutar. Bu Tanrı, insanların her tikel eyleminin içindedir, yargılayıcı bakışı yaşamın her ayrıntısındadır. Böylesi bir Tanrı pek çekilesi bir Tanrı değildir, adı kilisenin duvarları arasında her an yankılansa da o her bir insanın ruhunda ölmeliydi. Lakin "o her şeyi gören gözlerle bakıyordu, insanın derinliklerini, ta diplerini, bütün gizli yüzkarasını ve çirkinliğini görüyordu. (...) Bu son derece meraklı, aşırı sokulgan, aşırı acıyan Tanrı ölmek zorundaydı" (Nietzsche, 1997: 309). Acıması sevgisinden büyük ve sahteydi. Acımasının ardında yaşama duyduğu kin ve intikamı saklayan böylesi bir tanığın yaşamasına insan daha fazla katlanamazdı. Nihayetinde ölmesi gereken meraklı bu Tanrı, insana olan acımasından, benliğinde sakladığı bu zayıflığından dolayı öldü.

Zerdüşt Tanrının ölümü ile sürü ahlakının ardındaki temelsizliği, boşluğu göstermek ister. Ormanından mağarasına topladığı *yüksek insanlara*, sürünün, "Tanrı önünde hepimiz eşitiz!" şeklindeki ayartmalarına kanmamalarını; lakin Tanrının öldüğünü, beşikte, kundakta yeni bir tanrı olmadığını (Nietzsche, 1997: 334) buyurduktan sonra mağarasından ayrılır. Mağaradakiler Tanrının öldüğüne ikna olmuştur, ancak insanları alışkanlıklarından vazgeçirmek hiç de kolay değildir. Onları mağarasında yalnız bıraktığı bir günün dönüşünde onların bir eşek bayramı icat ettiklerini ve YİA sesleri arasında eşeği övdüklerini ve eski Tanrının yaşadığını söylediklerini görür. Lakin Nietzsche, insanların ölü de olsa bir Tanrıya tapınmaya devam edebilecekleri *Şen Bilim*'de haber vermişti: "Budha'nın ölümünden sonra, gölgesi yüzyıllarca bir mağarada göründü -koskocaman, ürkütücü bir gölge. Tanrı öldü: Ne var ki insanlığın tutumu yüzünden daha binlerce yıl gölgesinin görüldüğü mağarada olabilir. -Biz onun gölgesini de alt etmeliyiz" (Nietzsche, 2003a: 119). Nihayetinde mağarasına topladığı *yüksek insanlar* (üst insan değil) Tanrının ölümüne inanmışken, Zerdüşt'ün yokluğunda ölü de olsa bir Tanrıya inanmak inanmamaktan yeğdir deyip yeniden ölü Tanrıya tapmaya başlar ve tapınma sesleri Zerdüşt'ün mağarasında yankılanır.

Zerdüşt mağaradan ayrılınca ilkin yaşlı büyücünün ölü Tanrıya inancı yeniden kabarıp ve eski Tanrısına geri döner; sonra diğerleri. *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ün sonunda Zerdüşt'ün bütün konukları/yüksek insanlar kendinden geçer ve bir eşek bayramı icat ederek YİA çığlıkları arasında eşeği övmeye ve ona yakarmaya başlar. Eski Tanrı ölmemiştir, yeniden dirilmiştir. İlk Hristiyan Pavlus'un Tanrısı, Yahudi/Hristiyan rahiplerin Tanrısı, hınç ve intikamın Tanrısı öldü; ancak "insan öyle bir yaratıktır ki daha binlerce yıl boyunca gölgesi mağaralarda gösterilecektir" (Nietzsche, 2003b: 24). Zerdüşt bu duruma daha fazla dayanamaz ve daha gür bir sesle YİA diyerek konuklarının arasına dalarak konuşmaya başlar ve konuklarının her birini yaptıklarından dolayı yerer. Tanrıtanımazlık tam da yüksek insanların inancıdır: "Sizi yeni inancınızla gören herkes, bunlardan beter tanrıtanımaz, bunlardan beter koca karı mı olur, der!" (Nietzsche, 1997: 367). Esasen tanrıtanımazlık çarınıhtaki ölü Tanrı İsa'dan bu yana Hristiyan inancıdır. Yaşam üzerindeki sürekli bir gölge, lanetleme, değerlerin ardındaki boşluk olarak Yahudi/Hristiyan Tanrı zaten yoktu ve bu Tanrı Pavlus'un, Yahudi rahiplerin saptırmasından başka bir şey değildi.

Zerdüşt'ün yüksek insanların bu tanrı tapıcılığının esasen bir tanrısızlık olduğu suçlamasına karşı yaşlı papa "Tanrıya bu şekilde tapmak, hiçbir şekilde tapmamaktan yeğdir!" (Nietzsche, 1997: 367) özdeyişini öne sürer. Zerdüşt'ün putperestliğe ve papalığa girmekle suçlamasına karşın gezgin ve gölgesi eski Tanrının yaşadığını öne sürer ve çirkin insanı suçlar: "Bütün suç çirkin insanda: Tanrıyı o uyandırdı. Bir zamanlar onu öldürdüğünü söylese de, tanrılar için ölüm önyargıdan başka bir şey değildir hiç" (Nietzsche, 1997: 377). Zerdüşt bu yaptığının aptallık olduğunu söylediğinde kurnaz büyücü: "Doğrusun bu yaptığım aptallıktır; --benim de çok gücüme gitti" (Nietzsche, 1997: 368) şeklinde yanıt verirken, ruhça vicdanlı kişi: "Vicdanıma bile iyi gelen bir şey var bu oyunda. Ben belki Tanrıya inanmam: fakat şurası kesin ki, Tanrı en çok bu şekilde inanca layıkmiş gibi gelir bana" (Nietzsche, 1997: 369) der. Zerdüşt'ün gelişi zamansız bir geliştir, mesajı anlaşılmamıştır. İşte bu an Zerdüşt'ün ateizm maskesinin en açık şekilde düştüğü ve insanların içine düştüğü bu durumdan acı duyan Tanrısının; sevgisi acıma duygularına aşkın, yaşamı olumlu yapıcı sevgi dolu Tanrısının acısını dünyaya haykırdığı andır:

"Tanrının acısı derindir, ey garip dünya! Tanrının acısına uzan, bana değil! Ben neyim ki! Bir esrik, tatlı çenk,-- Kimsenin anlamadığı, ama sağırlara seslenmesi gereken bir gece yarısı çengi, bir çan -- sesli kurbağa, ey yüksek insanlar! Ya, siz anlamazsınız beni!" (Nietzsche, 1997: 377).

SONUÇ

Bu makalenin temel iddiası, Nietzsche'nin gerçek bir ateizmi savunmadığı, aksine filozofun bir Tanrı özlemi içinde olduğudur. Bu iddia bağlamında temel vargılarımızı şöylece ifade edebiliriz. *Ariadne'nin Yakınması* şiirindeki ifadeleri Nietzsche'nin özü güç istenci olan yaşamı olumlayan bir sevgi Tanrısına duyduğu özlemi ifade eder. Onun "acımalı bir yargıç" olarak nitelendirdiği Yahudi/Hristiyan Tanrının insana duyduğu -sevgi olmayan- sevgisinin ardına sakladığı kin ve intikam duygusunu ifşa ederken gerçek bir sevgi Tanrısı arayışında olduğu varsayılmalıdır. Kin ve intikamın havarisi dediği Pavlus eleştirisi üzerinden geliştirdiği negatif teoloji bu bağlamda anlaşılmalıdır. Yine *Şen Bilim*'de Tanrının ölümünü ilan ederken geride bıraktığı boşluğa yaptığı vurgu *üst insanın* gelişinin habercisi olduğu kadar, Haar'ın Heidegger'den aktardığı gibi yeni bir Tanrı arayışına da işaret eder. *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'te "Eksik olsun böylesi Tanrı! Tanrısız olmak daha iyi, deli olmak daha iyi, kendin Tanrı olmak daha iyi" derken ağzından dökülen "Fakat kim sevinebilir buna" sözleri, ateizmin onun nihai tutumunu oluşturmadığına ve örtük bir şekilde bir sevgi Tanrısı arayışına işaret eder. Aynı bölümde 'yaşlı papa'nın tanrısızlığının ardında büyük bir dinibütünlük gördüğü iddiasına karşılık olarak Zerdüşt'ün yanıt vermemiş olması, Nietzsche'nin bir sevgi Tanrısı arayışının örtük bir kabulü olarak değerlendirilebilir. Nietzsche'nin ateizm maskesinin düştüğü açık sahnelerden biri *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ün sonunda gerçekleşir. Zerdüşt, Tanrının ölümüne ikna ederek mağarasına topladığı *yüksek insanların*, ormandaki gezisinden mağarasına döndüğünde ölü de olsa yeniden eski Tanrıya taptıklarını görür. Gördüğü sahne karşısında Zerdüşt'ün çağrıda bulunduğu Tanrı, *ölü Tanrı* değil, ateizm maskesinin ardına sakladığı yaşamı olumlayan gerçek sevgi Tanrısıdır.

Nietzsche'nin Pre-Sokratik'lerin tanrılarıyla kurmuş oldukları sevgi dolu bağın yaşamı olumlayan niteliğine yaptığı övgü onun kategorik bir tanrıtanımaç olmadığına işaret eder. Heidegger'in vurguladığı gibi, tanrısızlık maskesi ile saldırdığı Tanrı Yahudi/Hristiyan Tanrı, Pavlus'un Tanrısıdır. Ayrıca Nietzsche'nin ateizmi savunmak için Pavlus'un İsa'nın hikayesini saptırarak yarattığı Tanrı düşüncesi ile ayrıntılı bir şekilde hesaplaşmaya ve adeta bir negatif teoloji kurmaya ihtiyacı olmadığı gibi, gereksiz bir meşguliyettir de.

Tersten bakıldığında Nietzsche'de ateizm ve Yahudi/Hristiyan teizmi adeta yer değiştirir gibi görünmektedir. Lakin Yahudi/Hristiyan Tanrı zaten ölü doğmuştur. Ancak bu Tanrı, esasen dekadans ahlakın ardındaki bir boşluğa karşılık gelse de, ölümüyle yine de insanların yaşamında boşluk yaratan ve nihilizmin son kertesine varmasına yol açan Tanrıdır. Bu anlamda "*Tanrı öldü*" sözü, nihilizmin son kertesine olan pasif nihilizmin özlü bir ifadesi ve özetidir. Pasif nihilizmle insan hedonizm bataklığına sürüklenmiştir. Tanrının ölümüyle insanın içine düştüğü nihilizmin yarattığı hedonizmin aşılması bedelinin ağır olacağını düşünen Nietzsche, bu durumun yaşama iyinin ve kötünün ötesinden bakan, yeni değerlerin yaratıcısı Dionysosçu trajik *üst insanın* gelişine aşılacağını öne sürer.

Bütün bunlarla birlikte Nietzsche'nin ateizm maskesinin ardında sevgi dolu bir Tanrı arayışı olduğu iddiası öne sürülürken, Nietzsche'nin neredeyse tartışmasız bir şekilde, özellikle Sartre'da ifadesini bulan ateist varoluşçuluğun esin kaynağı olduğu elbette akılda tutulmuş ancak bunun farklı bir çalışmanın konusu olabileceği varsayılarak bu tartışmalara girilmemiştir. Makalenin bu açıdan da yeni tartışmalara ilham kaynağı olabileceği varsayılabilir.

Extended Abstract

If one would enumerate the sayings of Nietzsche, which have put their stamp on the history of thought, there is no doubt that "*God is dead*" would be placed near the top. The article claims that, from Nietzsche's perspective, the saying "God is dead" does not indicate a literal meaning, it is a metaphor pointing beyond its literal meaning, and Nietzsche uses atheism as a mask. Nietzsche first used the metaphor "God is dead" in *Gay Science* to signify the moral and cultural situation, i.e., nihilism, that the European civilization has fallen into due to decadence. Then he continued to use the saying extensively in the *Thus Said Zoroaster*.

In the article, the claim that "*God is dead*" is a metaphor rather than having a literal meaning was grounded on the language of Nietzsche overflowing with metaphors. The expression "I am one thing, my creations are another" in *Ecce Homo* points to the gap between Nietzsche's statements, at least some of them, and his genuine thoughts. Likewise, his words "Every philosophy hides another one; every thought is a hiding, and every word is a mask" in *Aphorisms* is essentially a confession that he uses some of his statements as masks. To him, books are sometimes written to hide what is inside the author's soul.

In addition, from Nietzsche's perspective, the atheism mask he worn through the saying "God is dead" is functional in subjecting Christianity, which he regards as the source of decadence morality, to sharp criticism. In this context, the article suggests that the God that has deceased is essentially the God that Paul has created by distorting the story of Jesus, which is a God that hides his feelings of resentment and revenge behind his mercy. Moreover, the article seeks a ground for the claim that behind Nietzsche's said mask of atheism lies a search for a true God of love. For this purpose, the article traces the expressions of Nietzsche where the mask of atheism is slightly lifted, and the life-affirming God of love has implicitly manifested itself.

On the other hand, the saying "God is dead" has a history dating back to the pre-Nietzschean period, Neo-Platonism, and historical theogonies. For example, the phrase *Deus est mortuus* in medieval mysticism represents this tradition, which is then adopted as a pillar of faith in Protestantism. According to the founder of Protestantism, Martin Luther, God dies by merging with man. The death of God in this way has the same meaning as having faith in a living God. On the other hand, Hegel, who is the representative of the said thought tradition in the field of philosophy, addresses the death of God in two senses: one is the death of God (*Geist*) by entering the body of Jesus, and the other is his death by manifesting himself in nature. When viewed from this perspective, the saying "God is dead," which does not indicate a literal meaning, appears as a metaphorical expression of the moral judgment "Life is not guilty."

God that is the anchoring point of life-denying morality is God that Paul has created by distorting the story of Jesus on the cross to get rid of the dilemmas in his soul. God that is the product of this distortion of Paul has the status of the greatest claimant in his relationship with the man. His receivable is so enormous that it is impossible for the man to pay. That is why God has paid his debt to himself in the person of Jesus on the cross. Decadence-Christian Morality,

which is the product of this distortion of Paul, instills a sense of unworthiness in the man and renders them a herd animal. This morality, which feeds on a repressed feeling of guilt, is the source of resentment and revenge. The Jews have spread this decadence morality to the entire civilization through Jesus. The Christian God has loomed over life like a nightmare by paying back the debt of the man to himself in the person of Jesus on the cross. The inventor of this God and morality is Paul, who is the first Christian. After Paul, life is now one that must be justified by suffering. Only by suffering like Jesus on the cross can a person be worthy of God. In this context, Christians have designated what opposes them and inflicts pain on them as God. As a result of Paul's distortion of the story of Jesus and detaching love from its essence, Christians could not love God in any other way than by crucifying the man.

When viewed from the perspective of this negative theology that Nietzsche developed through the criticism of Paul, it can be seen that Nietzsche simply is not interested in the issue of the possibility of God's existence, but he is interested in the possibility of a God freed from the conceptual weight of theology. Nietzsche's atheism is specifically against this Judeo-Christian God, which is a heavy theological conceptualization. As Heidegger also stated, Nietzsche targets the Judeo-Christian God when saying, "*God Is Dead*." The love of this God is a love that cannot transcend the feelings of pity, and his love is drowned in hatred and revenge. Considering this negative theology that Nietzsche has put forward through his criticism of Paul, it is seen that the claim "God is dead" has an essential function in attacking Christian morality. This means that "God is dead" does not correspond to atheism in Nietzsche in a categorical sense but is used as a tool for revealing the negative role of the Judeo-Christian God in moral construction. In this regard, the article's main claim is that Nietzsche does not advocate genuine atheism but yearns for a God of love, on the contrary. The expressions in his poem *Ariadne's Complaint* can be regarded as a clear disclosure of Nietzsche's longing for a God of love.

When considered within the context of Nietzsche's concept of decadence, the claim "God is dead" does not imply a historical progress. On the contrary, Nietzsche considers the idea of progress and all kinds of positivist explanations as products of decadent thinking. "God is dead" is a metaphor that signifies the swamp of hedonism into which humanity has fallen with the aggravation of nihilism. For, according to Nietzsche, passive nihilism, which man has fallen into with the victory of active nihilism against Christianity, which is the expression of the repression of instincts that constitute man's vital force, is a swamp of pleasure. Man has filled the void that has arisen with the death of God with pleasure. From this point of view, the death of God has resulted in a heavy price for the man. By gaining a victory over one's lower self, one can be saved from paying this heavy price. The death of God does not mean that pleasure has become the sole principle of life. On the contrary, it means that the crisis of nihilism has reached its final stage. Humanity will overcome this crisis with the arrival of the *overman*. As a representative of new values, *overman* will transcend this hedonism.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu araştırma için etik kurul izinine ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

- Cybulska, E. (2016). Nietzsche contra God: A battle within. *Indo-Pacific Journal of Phenomenology*, 16(1-2), 1-12. <https://doi.org/10.1080/20797222.2016.1245464>
- Deleuze, G. (2021). *Nietzsche ve felsefe*. (F. Taylan, Çev.).Norgunk Yayıncılık.
- Haar, M. (1997). *Nietzsche and the metamorphosis of the divine*. P. Blond, (Ed.), *In Post-Secular Philosophy* (1st ed.). (pp. 82-91), Routledge. eBook ISBN9780203423516.
- Heidegger. (2001). *Nietzsche'nin tanrı öldü sözü ve dünya resimleri çağı*. (L. Özşar, Çev.). Asa Kitabevi.
- Horyna, B. (2020). The history of the dead God -The genesis of 'the death of God' in philosophy and literature before Nietzsche. *Pro-Fil*,21(2), 1-17. <https://doi.org/10.5817/pf20-2-2178>.
- Kijowski, J. L. (1999). A critique of Ricoeur's call for fait from the atheism of Nietzsche: God is still dead. *Episteme*, (10), 27-36.
- Nietzsche. (1993). *Dionysos dithyrambosları*. (O. Aruoba, Çev.).Kabalıcı Yayınları.
- Nietzsche. (1995). *Gezgin ile gölgesi*. (İ. Z. Eyüboğlu, Çev.).Broy Yayınları.
- Nietzsche. (1997). *Böyle buyurdu zerdüşt*. (T. Oflazoğlu, Çev.).Milli EğitimBasımevi.
- Nietzsche. (1998). *Ecce homo kişi nasıl kendisi olur*. (C. Alkor, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Nietzsche. (2001a). *Tan kızılığı*. (H. Salihoğlu & Ü. Özdağ, Çev.). İmge Kitabevi Yayıncılık.
- Nietzsche. (2001b). *Deccal*. (O. Aruoba, Çev.). Hil Yayıncılık.
- Nietzsche. (2001c). *İyinin ve kötünün ötesinde*. (A. İnam, Çev.).Yorum Yayınevi.
- Nietzsche. (2002a). *Güç istenci*.(S. Umran, Çev.). Birey Yayıncılık.
- Nietzsche. (2002b). *Putların alacakaranlığı*. (İ. Z. Eyüboğlu, Çev.). Say Yayınları.
- Nietzsche. (2003a). *Şen bilim*. (L.Özşar, Çev.).Asa Kitabevi.
- Nietzsche. (2003b). *Aforizmalar*. (A. Akdeniz, Çev.). Babil Yayınları.
- Nietzsche. (2010). *Ahlakın soykütüğü*.(A. İnam, Çev.). Say Yayıncılık.
- Pippin, R. B. (1999). Nietzsche and the melancholy of modernity. *Social Research*, 66(2), 495-520, Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/40971334>
- Şahin, Naim. Hegel bir ateist midir? [Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi](http://www.inijoss.org.tr/tr/pub/inijoss), Cilt 15, Sayı 15, 2003.
- Türkan, Mehmet. (2021). Nietzsche'de dekadans kavramının soykütüğü. *Beytul hikme Int. J.Phil*,11(4), 1537-1565. <https://doi.org/10.18491/beytulhikme.1857>.
- Voelker, D. J. (2014, March 18). *Friedrich Nietzsche: Another crucifixion*. https://history.hanover.edu/hhr/hhr93_3.html.